Τὸ προπύλαιον

El Propileu

Fòrum d'informació i de diàleg
del Museu de Montserrat

25 Desembre de 2019

Χαῖρε – Salve – Hola!

"Nulla aesthetica sine ethica"

Josep de C. Laplana
Director del Museu de Montserrat

Un col·lega, molt tocat i posat, va blasmar la decisió del Museu Diocesà i Comarcal de Lleida per la seva reincidència a exposar la sèrie de Santiago Sierra *Presos polítics a Espanya*, que havia estat vetada a ARCO. Ell em deia que allò era un simple reclam de màrqueting per atraure visitants i que els museus hem d'estar per damunt de les vicissituds polítiques. Li vaig respondre que el Museu de Lleida havia patit com cap altre museu per les vicissituds polítiques que ell deia i que no podia obviar-les. No m'agrada gens entrar en discussions quan els plantejaments d'entrada són absolutament dispars. M'estimo molt el Museu de Lleida, perquè en ell hi vaig fer les meves primeres passes en el món de l'art i dels museus, però a més aquest col·lega m'havia tocat una de les fibres més sensibles del meu pensament. I per aquí sí que no hi passo!

Em va venir a la memòria una foto que vaig veure fa molts anys. S'hi veia el professor d'Estètica de la Universitat de Barcelona, José María Valverde, dret davant una pissarra on havia escrit el vell i conegut aforisme "*Nulla aesthetica sine ethica*", com a actitud de protesta contra les sancions franquistes al professor López Aranguren. Valverde renuncià a la seva càtedra i s'exilià als Estats Units i al Canadà fins al 1976, que va regressar i va recuperar la seva càtedra a Barcelona.

L'ètica i l'estètica ens condueixen als transcendentals "Bonum" i "Pulchrum", Bonesa i Bellesa. Són conceptes diferents i autònoms, però que estan cridats a encaixar per a validar-se mútuament. És l'ideal clàssic del *kalós k'*àgathos (formós/agradable i virtuós/valent) en vigor en l'hel·lenisme des de Plató. Sant Tomàs d'Aquino, del qual, com sabeu sóc un fan incondicional, el resumeix i formula d'aquesta manera: *Bonum et Pulchrum convertuntur* (El Bé i la Bellesa convergeixen). Tracta d'aquest tema (*De potentia Dei*, q. 4, a.2, ad.31) tot comentant el Pseudo-Dionís: el Bé i la Bellesa absoluts són qualitats divines, que només pertanyen a Déu.

Però, com que el "*Bonum est diffusivum sui*" (el Bé per ell mateix és difusiu), Déu, que és el Bé suprem pel seu propi pes comunica la Bonesa i Bellesa a les criatures, talment que aquestes, en tant que poden, esdevenen imatge i petjada de Déu.

Com podeu veure, hem passat de les conjuntures socials a la filosofia i a la teologia, perquè en realitat elles també convergeixen. Sento una aversió visceral quan diuen que la religió no té cap paraula a dir sobre les múltiples situacions humanes i que les seves competències comencen i acaben en la sagristia i en les cerimònies més o menys fastuoses, i que la seva funció social al màxim és promoure un relat que permeti somiar un més enllà celestial i feliç. I, en aquesta mateixa línia es troben els que sostenen, que l'art, la poesia i la música només han de procurar d'entretenir el personal, perquè el públic floti i no se senti existencialment sol i desgraciat. M'hi nego de ple. No serem com aquells músics del *Titanic* que amb els seus violins tocaven valsos mentre s'enfonsava el vaixell on anem tots. L'art i el coneixement i la fruïció de l'art han de servir per a fer-nos més sensibles a la dignitat de la persona humana, a la seva llibertat de decidir en consciència el camí que vol emprendre com a persona i com a poble. La meva fe no és un narcòtic ni l'art ha de ser una dosi de *Vàlium* per anar tirant sense deprimir-nos massa.

Aquesta vegada l'article de salutació m'ha sortit massa doctrinal i atapeït. El maquetista m'ha demanat una imatge ben vistosa per a amenitzar-lo, i no se m'ha acudit cap altra que el quadre *La Calúmnia*, de Sandro Botticelli, de 1495, que es conserva als Uffizi de Florència. Presideixen la composició, des dels extrems diferents, el rei Mides, que actua com a jutge amb llargues orelles d'ase i la Veritat, nua, que assenyala el cel. El jutge actua tenint als costats les seves dues conselleres, la Ignorància i la Sospita. L'Enveja estén la mà formulant l'acusació, i la Calúmnia ajudada (pentinada) per la Insídia i el Frau, arrossega davant el Jutge d'orelles d'ase el pobre home calumniat. Però tot amb tot, la nua Veritat resta incommovible, tot esperant que s'inverteixi la situació. Les circumstàncies del quadre són el final dels Mèdici, quan el místic il·luminat Savonarola preparava la revolució republicana que faria fora els grans Mèdici, un temps en què la delació contra els adversaris, els creditors o les raons d'Estat, feien que l'acusació calumniosa fos a l'ordre del dia. Botticelli ho sabia i en aquest context va fer aquesta meravellosa obra d'art. Ara no em digueu que l'art ha de ser neutre i no ha de dir coses que toquin el crostó a ningú. P.S. Avís per als navegants! Tota referència implícita als fets del país que tots hem viscut no entra en la intenció del sotasignat. La meva reflexió només ha pretès recolzar la decisió de l'estimat Museu Diocesà i Comarcal de Lleida.

Σύνδειπνος – Conviva – Convidat

Jaume Brunet i Papiol
Gerent de la Fundació Suñol, Barcelona

Un dels records que conservo més vius de la meva infantesa es remunta quan tenia 9 anys, un 11 de maig de 1983, fent la meva primera comunió a la Basílica de Montserrat. Per als meus pares era una tradició pujar a la muntanya cada any el dia de la festa major de Badalona, d'on és originària la meva família. D'aquelles visites anuals, quan era nen, n'he guardat sempre dues imatges: la primera era veure Montserrat ple de badalonins, alguns d'ells veïns i coneguts, que també aprofitaven la festivitat local cada 11 de maig per retre una visita a la Moreneta i, la segona, molt més punyent i emotiva, veure com a la meva mare li queien unes llagrimetes cada any quan, dins de l'església, escoltava el Virolai.

Ja adult, les connexions amb Montserrat han estat a través de la meva trajectòria professional, que s'ha centrat en la gestió cultural dins del món de l'art contemporani, hi he desenvolupat la meva carrera en els darrers dotze anys a la Fundació Suñol, el fundador i president de la qual va estar

estretament unit al projecte del Museu de Montserrat. Efectivament, Josep Suñol considerava el Museu de Montserrat, amb el P. Laplana al capdavant, un referent en l'àmbit museístic i artístic del país, fins al punt de donar dues escultures de la seva col·lecció al fons de Montserrat, que avui es poden veure a les sales del museu. Per una banda, *Simetria asimètrica* (1980-1981) d'Andreu Alfaro i, per l'altra, *Múltiple 2-3* (1978), de Sergi Aguilar. La primera es pot admirar a la secció d'art contemporani, ben visible al mig de la sala, ocupant sinuosament amb les seves arestes i corbes els buits de l'espai. L'escultura d'Aguilar, en aquest cas perfectament simètrica, destaca per la seva delicadesa, la seva horitzontalitat i el seu material lluent metàl·lic, compartint espai amb altres petites peces dins d'una vitrina. Es tracta, a més, d'una peça seriada per la qual Josep Suñol sentia especial predilecció. Originàriament un encàrrec de Josep Suñol a Sergi Aguilar, amb els anys va voler donar o dipositar les diferents unitats en diversos llocs i espais que li eren especialment propers, i el Museu de Montserrat n'és un.

Arran d'una visita a Montserrat amb els Amics del Museu Nacional de Catalunya el darrer 25 d'octubre, a més del Museu de Montserrat i les diferents escultures públiques de Subirachs que es poden trobar al recinte, vaig poder visitar Santa Cecília de Montserrat, Espai d'Art Sean Scully, un indret que volia conèixer d'ençà la seva obertura el 2015. La petita església ha estat perfectament restaurada i habilitada, amb extrema delicadesa i alhora funcionalitat, on les pintures de Scully es conjuguen extraordinàriament amb l'arquitectura romànica. Uns petits frescos, creats seguint la tècnica original, ornamenten les naus laterals. Els vitralls vermells, ocres i blaus permeten que la llum exterior s'escoli harmoniosament provocant jocs i ombres acolorides. Visitar Santa Cecília és una experiència extraordinària, pausada, diria que fins i tot transcendent, que es complementa

amb un extens i interessant programa d'activitats culturals paral·leles que el museu comunica puntualment.

Aquest sentit text el redacto en un moment agredolç per als que treballem a la Fundació Suñol. Josep Suñol va morir el darrer 11 de novembre, a pocs dies d'obrir una nova seu al barri de les Corts a Barcelona. Força sovint Josep Suñol es referia al Museu de Montserrat amb gran respecte i admiració. En certa manera, durant tots aquests anys Josep Suñol ens va fer estimar el Museu de Montserrat. I és per això que en nom de tots els que formem part de la Fundació Suñol, vull donar l'enhorabona i gratitud al P. Josep de C. Laplana, a en Raül Maigí i a en Bernat Puigdollers, a més de tot l'equip del museu per tota l'excel·lent feina que fa anys desenvolupen en pro de l'art i de la cultura en un museu de referència a casa nostra.

Exposicions a casa

Bill Viola
Observance, 2002

Museu de Montserrat
3 d'octubre de 2019 – 6 de gener de 2020

Vídeo en color en alta definició projectat en una pantalla plana fixada verticalment a la paret
120,7 x 72,4 x 10,2 cm
10'14"

El Museu de Montserrat exposa aquesta tardor/hivern una peça de Bill Viola (Queens, Nova York, 1951), màxim exponent del videoart a nivell internacional. Montserrat és una de les institucions que ha col·laborat amb la Fundació Catalunya La Pedrera, que ha impulsat l'exposició *Bill Viola. Miralls de l'invisible*, comissariada per Llucià Homs i per la dona de l'artista, Kira Perov. És la primera vegada que es dedica una exposició monogràfica a Bill Viola a Catalunya, i aquesta aplega un conjunt important que explica els trets essencials de la seva producció artística, fonamentada en una espiritualitat profunda, que afronta les preocupacions troncals de l'existència: la vida, la mort, el sofriment, la soledat, l'amor... Considerat un dels pioners del videoart, utilitza amb mestria tecnologies audiovisuals sofisticades per a explorar i expressar una preocupació constant per la naturalesa de l'ésser humà i la transitorietat de la vida.

L'obra que es pot veure al Museu de Montserrat (fins al 6 de gener) es titula *Observance* (2002) i s'ha situat a la planta

baixa del Museu. La instal·lació ha suposat desmuntar una sala de l'exposició permanent, just a tocar de l'art contemporani, de manera que el públic es troba amb el vídeo gairebé al final de la visita al Museu. A *Observance*, l'espectador veu com una successió contínua de persones se'ns apropen lentament. Una rere l'altra, en filera, arriben fins a nosaltres i s'aturen, emocionades. Tenen la mirada fixa en alguna cosa que no veiem perquè ens queda just sota de l'enquadrament. Tota l'escena està impregnada d'un aire de solemnitat i tristesa. De tant en tant es toquen amb delicadesa o, en passar, es miren fugaçment. Algunes parelles, entristides, es consolen mútuament. Tots comparteixen el mateix desig de ser els primers de la filera per observar què hi ha. Després d'aquesta estona a soles, tornen al fons per deixar pas als altres.

Des de La Pedrera l'esdeveniment s'ha plantejat amb voluntat descentralitzadora i, a més de Montserrat, hi participen també Bòlit - Centre d'Art Contemporani de Girona, el Museu Episcopal de Vic i la Fundació Sorigué de Lleida. També s'han programat activitats al Palau de la Música i al Gran Teatre del Liceu.

No cal dir que per al Museu de Montserrat ha estat un autèntic privilegi comptar amb una obra de Bill Viola durant poc més de tres mesos.

Rememorant la visita de Bill Viola a Montserrat

Josep de C. Laplana
Director del Museu de Montserrat

Bill Viola no ens és un estrany al Museu. Va visitar Montserrat el 2 de juliol de 2009 amb motiu de la seva estada al nostre país per rebre el Premi Internacional Catalunya, acompanyat de la seva esposa i del seu fill. Va dinar al refetor dels monjos, va saludar l'abat; després vam poder parlar de tot l'humà i el diví i vam quedar *friends forever*. Uns mesos més tard m'enviava un dibuix seu amb tinta negra, que representa un àngel que s'eleva envoltat de flames, amb el títol *Rising Angel*, un tema molt del seu grat que surt diverses vegades a la seva obra. Quan ens va passar pel cap la idea de fundar l'Institut Art i Espiritualitat Sean Scully, com sé com pensa Bill Viola, el vaig informar del projecte i li demanava la seva opinió i que en volgués formar part del *Board of Advisors* (del Consell Assessor), i al poc temps em va contestar entusiàsticament confirmant la validesa del projecte i accedint a formar part del grup d'assessors. No solament per aquest detall, sinó perquè sabem com és, com pensa i com treballa Bill Viola, aquest és un altre personatge, eminent per la seva alçada artística i humana, que té carta de ciutadania i que assenta autoritat en el nostre Institut.

Durant la seva visita a Montserrat, mentre jo li anava explicant les raons simbòliques de tots els detalls de la casa, Bill obria els ulls i em mirava fit demostrant un interès extraordinari. Per exemple, en mostrar-li la porta de l'Aula Capitular que a la part interior té tallada la figura d'un àngel amb una espasa, per indicar la justícia que ha de presidir les deliberacions preses capitularment, i a l'exterior el mateix àngel amb el dit sobre la boca per indicar el silenci i la discreció que els monjos han de guardar sobre les esmentades deliberacions, Bill assentia amb el cap i em deia: "*Very, very wise!*"

Vaig ensumar que Bill era molt sensible al factor religiós i de seguida ens vam trobar parlant d'aquest tema. Ell és de tradició presbiteriana, segons crec recordar, però els seus anys transcorreguts a Florència, amb el que allò va representar per a ell d'immersió en la cultura i l'art del Renaixement i del Barroc italià i catòlic, el van marcar profundament. Recordo bé l'estona en silenci que ell i Kira, la seva esposa i col·laboradora, van estar-se quiets davant del quadre de Caravaggio del nostre Museu. Jo me'ls mirava i m'imaginava que amb la potència creadora de Bill en qualsevol moment el Sant Jeroni amb un crani al davant i meditant la realitat de la mort podia cobrar vida en un dels típics vídeos d'aquest artista.

Bill s'interessava pels detalls més petits de la nostra vida de monjos i me'n demanava el significat, que ell immediatament relacionava amb altres costums i amb altres cultures que havia conegut. Al cap d'una estona era jo qui n'estava admirat. Bill Viola és un artista centrat en l'essència de la humanitat, que defuig l'anècdota i que s'interessa sobretot pel misteri que hi ha en l'ésser humà, en el seu interior, en tot el que fa, i cerca sempre de lligar el misteri de l'home i el del cosmos. Li interessa especialment la cosmogonia cristiana tal com la vivim nosaltres, com impostem la nostra fe en l'esdevenir còsmic. Li vaig explicar com a la nostra terra el poble havia celebrat l'arribada de l'estiu encenent fogue-

res la nit de Sant Joan, com ho havíem viscut feia pocs dies. A l'inici del solstici estival, quan el sol ha arribat a la seva plenitud i tot just comença a minvar, celebrem la festa del naixement del Baptista, aquell que va dir referint-se a Jesús: "Cal que Ell creixi i que jo minvi". Exactament sis mesos més tard, en arribar el solstici d'hivern, quan el sol tot just inicia el seu creixement, celebrem el Naixement de Jesús amb lluminàries, dolços i festes familiars. D'aquesta manera natural, gairebé de manera instintiva, la gent –perquè aquestes celebracions neixen del poble i només a posteriori l'Església les confirma–, conjumina la religió amb l'esdevenir de la naturalesa.

Amb els artistes i persones de cultura que em vénen a veure sóc enormement respectuós i retret en qüestions religioses i mai no faig preguntes sobre si són catòlics o no, si són creients o no. Va ser el mateix Bill, empès pel to amical i comunicatiu de la conversa, qui em va dir: "Jo estimo molt la religió, però no sé quina religió estimo. Crec que jo estimo allò que totes les religions tenen en comú. Valoro molt les tradicions religioses, el cristianisme, el judaisme, l'islam, però també el budisme, el taoisme, l'hinduisme... Jo crec que totes fan la funció excelsa d'aportar un canemàs perquè un poble, una cultura tingui una fesomia pròpia. Però jo, més que aquest aspecte extern, sociològic o cultural, a mida que em faig gran i que eixamplo la meva visió, valoro per damunt de tot l'origen de la religió, la guspira que encén la flama en el cor de l'home, que a vegades ni ell mateix sap que la té. Aquesta flama és el que em dona inspiració i empenta a la meva vida".

Passejant pel corredor de la planta principal del monestir ens vam quedar aturats davant d'un quadre barroc napolità de gran format i Bill em va preguntar què representa. Era el *Martiri de Sant Plàcid*, on veiem un sant benedictí que mansament acota el cap per rebre el cop fatal d'espasa que un botxí està a punt d'etzibar-li. Bill, acostumat a veure a Itàlia quadres com aquest, somreia i em va preguntar: "Ha llegit mai vostè els poemes de Yalal ad-Din al-Rumi?" Jo mai no havia sentit aquell nom. "És un poeta i un místic sufí molt interessant. En un dels seus poemes diu que les ferides són l'únic lloc per on penetra la llum dins les persones. No em refereixo tant a les ferides sagnants o corporals, com les d'aquest quadre, sinó a les sofrences de la persona, vulnerable a l'acció colpidora de la natura, de l'univers. És precisament en aquest moment, quan la persona se sent profundament ferida, que es veu empesa a obrir els ulls i el cor a l'espiritualitat i a la transcendència. Jo sé que per a fer un art amarat d'espiritualitat com el que vull fer, l'he de fer a partir de la meva debilitat. Això m'ho va ensenyar un professor de Zen que vaig tenir al Japó". Hi vaig afegir: "Bill, això que m'estàs explicant és profundament cristià. Ho diu sant Pau: «Quan em sento feble, aleshores sóc fort»".

Aquesta cita paulina el va sorprendre, no hi havia parat mai esment. Afegí: "És el que dèiem abans, totes les tradicions religioses apunten cap a una mateixa meta i, a més, en el seu itinerari per assolir-la tenen moltes coses en comú, que solen ser el millor de totes elles". Aquest no és exactament el meu pensament, és el de Bill Viola i el de molts altres que conec i que estimo. Posteriorment hem sabut que Bill es troba minvat de forces i que ja no és el que era. La seva esposa Kira, en la darrera visita a Montserrat el passat 30 de setembre, ens va informar de la situació, però Bill Viola ens transcendeix en la seva obra, que té valor perenne. Jo sempre el recordaré amb la seva mirada guspirejant i la seva torrentada de pensament i de fantasies, que em van deixar una petjada inesborrable.

Gerard Mas
Ofrenes i vestigis

Espai d'Art Pere Pruna
Del 15 de novembre de 2019 a l'1 de març de 2020
Comissari: Albert Mercadé

Ofrenes i vestigis

Albert Mercadé
Comissari de l'exposició

Afirmava Apel·les Fenosa que l'escultura són els ossos de la civilització, màxima indicativa del lligam ancestral de la disciplina amb la història i la matèria. A Gerard Mas li

plau ironitzar sobre aquest estatut remot del gènere. D'un cantó, manlleva del passat escultòric la magnificència hieràtica, la perfecció de la *teknè* i la mimesi representativa, la noblesa dels materials. De l'altre, violenta l'harmonia ideal a través del gir sarcàstic: les seves populars dames deïficades es contrafan en la ganyota *pop*, i els animals més terrenals –rates, escarabats, gossos i conills– es dignifiquen en altars votius. Una obra alhora destra i hilarant, sofisticada i gamberra, capaç d'interpel·lar l'imaginari hiperbòlic del nostre temps.

A Montserrat, Gerard Mas ha transitat per la via negativa de l'escultura (la *negative capability* de Keats). La positivitat s'afirma en el càlcul, la construcció, en l'anhel de novetat i perfecció; la negativitat, en canvi, es conjuga en la desconstrucció, la suggestió i el diàleg indeterminat amb el misteri. De comú, Gerard Mas exposa les seves dames ben acabades, lluents i policromades. En canvi, a Montserrat ha optat per presentar-les en estat de combustió (*Ciris*, 2019). Les ganyotes que descentren els seus rostres renaixentistes es fonen ara en les irregularitats de la cera desfeta. Mas és un escultor molt curós en l'ús dels materials, que emmotlla en funció de la circumstància. La cera és el material devocional per excel·lència, vehiculador de creences, temors i esperances. L'artista també se sent atret per l'arcaica simbologia de la matèria: la cera com a símbol del cos, fràgil i mortal, que és vivificat a través de l'escalf de l'ànima flamejant.

La ironia és l'actitud moderna per excel·lència: l'escac més implacable al dogma. L'artista subversiu agredeix la veritat ideal des d'una negació que s'erigeix com a principi d'alliberació subjectiva. Però, com afegeix Cioran, l'actitud irònica és també indiciària d'un anhel d'innocència. Malgrat el seu

agnosticisme militant, a Montserrat, Mas ha afegit una capa de profunditat i candor a la seva natural fascinació estètica per l'escultura votiva. Furgant en la memòria, ha identificat la puresa virginal de l'infant, a qui ha retut culte en el retrat majestàtic que presideix el conjunt (*Exvot*, 2019). La infància és una de les reserves espirituals de sempre. Recuperar el principi de puerilitat –el *puer aeternus*– és un viatge iniciàtic cap a la capacitat d'astorament, la docilitat de l'esperit,

la simplicitat d'expressió. És una mirada d'esperança i de reconciliació amb el món.

L'esperit desconstructiu de Gerard Mas el detectem també en la gran instal·lació d'obertura: un conjunt d'escultures processuals, fragments d'obra de tots els períodes de l'artista emprats per a l'elaboració de les escultures finals (*Vestigis*, 2010-2019). Peus, mans, caps, ocells i extremitats vàries de bèsties que, en el seu conjunt fragmentari, funcionen com una extraordinària ofrena coral d'exvots. Vestigis d'escultura que, en argila o guix, contenen la petjada primigènia de l'artista: el gest modelat primer que en escultura sovint s'esvaeix en el procés de la fosa. Aquella innocència virginal amb què Gerard Mas s'ha volgut reconciliar a Montserrat; i que li obre les portes a un estimulant horitzó escultòric des d'on albirar una obra capaç d'encaixar el dard sarcàstic amb les propietats inefables de la matèria.

Construcció i desconstrucció, un paradigma de la precarietat de l'existència

+ Josep M. Soler
Abat de Montserrat

Benvolguts amics i amigues:

Com a gironí de naixement que ha passat moltes temporades a Sant Antoni de Calonge, em plau inaugurar a Montserrat l'exposició *Ofrenes i vestigis* de Gerard Mas. És nascut a Sant Feliu de Guíxols, no massa lluny de Sant Antoni de Calonge on, des de la meva adolescència, vaig aprendre a contemplar la serenor de la mar en calma i la fúria dels temporals, el blau lluminós del cel i la negror de les tempestes, la bravura de la muntanya abillada de pins que s'endinsa dins la Mediterrània.

La ciutat de Sant Feliu de Guíxols cresqué entorn d'un monestir benedictí i avui un altre monestir benedictí, el de Montserrat, acull l'obra d'un guixolenc. La tècnica renaixentista i la bellesa de les figures de Gerard Mas, vinculades al seu treball rigorós de reconstructor d'escultures i d'elements d'edificis històrics, em remeten –és una visió

ben subjectiva meva, ho reconec– a la serenor de la mar, al blau del cel i a la fermesa plena de bellesa de les roques que donen nom a la Costa Brava. Però l'obra de Gerard Mas presenta també, com remarca el comissari de l'exposició Albert Mercadé, uns elements de desconstrucció, de subversió, d'ironia, d'inquietud pel sagrat, etc. I això em fa preguntar, també amb una visió molt o massa subjectiva, si aquests elements tenen alguna cosa a veure amb la fúria de les ones desfermades que capgiren i fins destrueixen tot el que és vora mar; si tenen alguna cosa a veure amb les tempestes de llamps i trons, que, en el món antic i en algunes cultures ancestrals encara existents, remeten a l'àmbit sagrat. En tot cas, en aquesta exposició la bellesa harmònica del renaixement i la desconstrucció es donen la mà; es trenca amb el que seria l'escultura segons els cànons establerts i s'hi introdueixen noves figures, inesperades, que creen un contrast. Per això m'ha suscitat el record dels dies clars i lluminosos de la nostra Costa Brava unit al de la força de l'aigua desfermada, que té també la seva bellesa.

L'art escultòric no surt només de les mans. Surt sobretot de l'interior de l'escultor. La creació artística brolla de la intel·ligència i de l'afectivitat de l'artista. Les mans dominen la tècnica però fan realitat la idea, el missatge, de l'escultor. D'aquesta manera, traspassa el contingut que ve de la seva interioritat a qui mira, i sobre tot a qui contempla, la seva obra. D'aquesta manera, la materialitat de l'escultura transmet un contingut que podem anomenar espiritual, perquè l'obra no és una cosa estàtica sinó que interpel·la a qui la contempla.

Què ens vol dir amb les ganyotes dels rostres, amb la cera que desfà les cares, amb les figures esquerdades? Amb els fragments d'obra escultòrica, amb els animals que repugnen a molts elevats a la categoria artística? I amb els exvots? És una referència a la precarietat de l'existència, a la fragilitat, a la mortalitat humanes? Albert Mercadé ens diu que sí. Però també hi ha un cant a la vida que l'ànima flamejant vivifica, un cant al caliu humà de l'experiència personal, al desig de llibertat, a l'anhel d'innocència. Hi ha, també, una mirada d'esperança, una voluntat de reconciliació entre elements oposats, entre estils diversos, entre persones.

No voldria, amb tot el que he dit, desmuntar el contingut que vol transmetre l'exposició. No voldria deformar-la com l'escalfor deforma la cera.

Gerard Mas se serveix de la matèria per transmetre un missatge que la depassa i provocar, així, un diàleg amb l'espectador. Ara ho farà aquí a Montserrat, en un lloc on, fidels a la tradició del monaquisme cristià, estimem tot el que és fruit del treball i de la intel·ligència humans, un lloc on valorem tots els anhels i desitjos profundament humans i les preguntes que susciten. Per tant, on valorem l'obra de Gerard Mas i volem endinsar-nos en el missatge de la seva exposició *Ofrenes i vestigis*.

L'*Anna* de Jaume Plensa es queda a Montserrat uns mesos més

Aquesta és una gran notícia que satisfarà la immensa majoria dels visitants de Montserrat. Hi haurà estat gairebé un any, del maig de 2019 fins al 22 de març de 2020. I ens agradaria molt que l'*Anna* obtingués carta de resident permanent, però això serà una altra història. De moment, estem molt agraïts a Jaume Plensa i a la seva dona, Laura Medina, per aquesta pròrroga que permetrà que l'escultura llueixi a l'atri de la basílica fins abans de Pasqua.

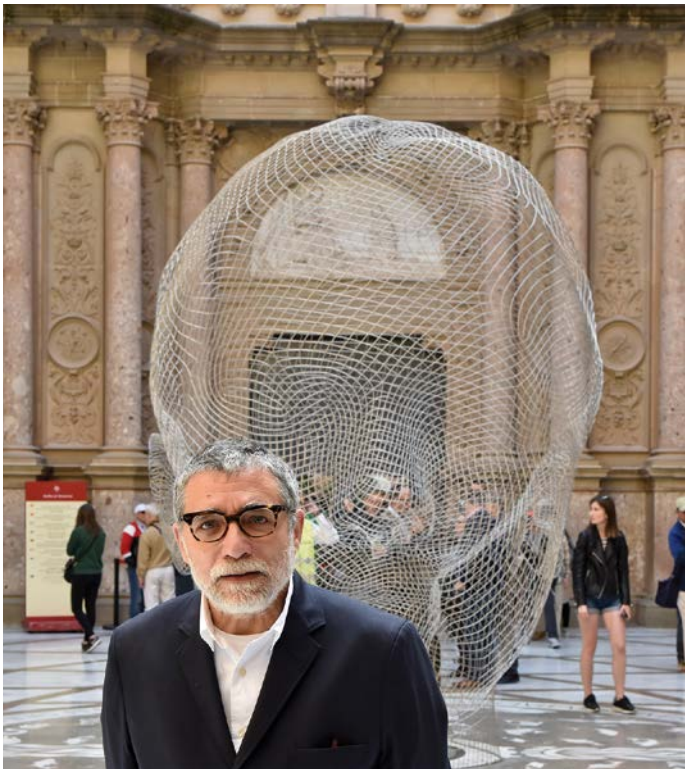

Ambaixades i ambaixadors

Falsos verdaders. L'art de l'engany

Museu d'Art de Girona
Del 22 de novembre de 2019 al 19 d'abril de 2020

Comissariat: Joan Bosch i Francesc Miralpeix, professors de la Universitat de Girona, amb la col·laboració del Centre de Restauració de Béns Mobles de Catalunya i l'Institut Català de Recerca en Patrimoni Cultural.

L'exposició *Falsos verdaders. L'art de l'engany* neix d'un fet viscut. El Museu d'Art de Girona l'any 2016 va adquirir unes taules renaixentistes atribuïdes a Pere Mates, però poc temps després van sortir a subhasta unes altres que semblaven quasi idèntiques. Un cop estudiades, es va comprovar que les primeres eren falsificacions. A partir d'aquí l'equip d'experts gironins inicià una reflexió a fons sobre

l'art de la falsificació, si això es pot dir art. Fruit d'aquesta reflexió ha sortit aquesta mostra tan oportuna en els temps que corren, en què la mentida ens amenaça camuflada de postveritat i on la simulació i la falsedat busquen mil estratègies per fer-se creïbles.

Tots els museus tenim experiències semblants, i quan vam explicar als comissaris, Francesc Miralpeix i Joan Bosch, la història d'una delicada tauleta sienesa del segle XV que tenim habitualment al nostre despatx, els va interessar particularment per a l'exposició que estaven preparant. L'origen d'aquesta peça és fosc i sense documentació explícita. Tot fa pensar que cap al 1913, per a agrair a l'Abadia de Montserrat una venda substanciosa de quadres, l'antiquari va afegir a tall de torna la tauleta en qüestió. Amb el temps, com que l'obra era agradosa i devota, la col·locaren en llocs vistosos del monestir i alguns visitants de fama l'atribuïren a Matteo di Giovanni. La *professoressa* de la Sapienza de Roma Liliana Barroero va descobrir i documentar l'entrellat de la falsificació. La *taboletta* de Montserrat deriva d'una taula autèntica de Matteo di Giovanni (62 x 45 cm) que es troba a Sant'Eugenia a Porta Pispini, a Siena, i que va ser exposada el 1904 a la Mostra di antica Arte Senese a la Biblioteca Hertziana de Roma. El falsificador va prescindir de les figures complementàries i va unificar el fons amb pa d'or envellit i craquelat oportunament per a simular l'antiguitat. Val a dir que el falsificador tenia bona mà i que la peça, encara que sabem que és falsa, fa goig.

Fantasía Árabe. Pintura orientalista en España (1860-1900)

Museo Carmen Thyssen Málaga.
Del 4 d'octubre de 2019 a l'1 de març de 2020

Obra prestada: *El venedor de tapissos*, de Marià Fortuny
Comissaris: Lourdes Moreno i Francesc Quílez

Ha estat editat un bell catàleg de 221 pàgines, 27 x 20 cm, amb tapes dures i il·lustracions de gran qualitat.

L'expansionisme europeu sobre el nord d'Àfrica i la formació de diversos protectorats o colònies va posar de moda els costums orientalistes o islàmics. Aquest fenomen afecta especialment França i Espanya, però afecta també molts altres països on els artistes s'inspiraven en l'orientalisme per a explicar la Bíblia. L'exposició de Màlaga se centra en els pintors orientalistes espanyols i, ben curiosament, entre ells destaquen els catalans Marià Fortuny, Josep Tapiró i Francesc Masriera.

La nostra amiga Lourdes Moreno, directora del Museu Thyssen de Màlaga, ens va demanar l'aquarel·la *El venedor de tapissos* de Fortuny com a peça fonamental d'aquesta exposició. I és veritat. Marià Fortuny és l'orientalista més genuí de tot l'estol d'artistes que van conrear aquest gènere, atesa la relació amb el seu paisà el general Prim i les seves diverses estades al front de guerra del Marroc.

Boldini y la pintura española a finales del siglo XIX. El espíritu de una época

Fundación Mapfre. Recoletos, Madrid.
Del 19 de setembre de 2019 al 12 de gener de 2020

Obra prestada: *La Parisién*, de Ramon Casas
Comissàries: Francesca Dini i Leyre Bozal

Extens catàleg de tapa cartoné amb solapes, 368 pàgines, 26 x 21 cm, profusament il·lustrat.

Els macchiaioli no han suscitat interès ni especial simpatia entre els historiadors de l'art ni entre el públic afeccionat. Amb tot, ben mirat, trobem que aquests pintors italians

denominats amb aquest nom mig despectiu tenen molts punts de confluència amb la pintura europea del moment (segon i tercer terç del segle XIX). Per aquest motiu, tot esdeveniment cultural que vulgui expressar la interinfluència de la pintura europea en un denominador comú ho considerem un pas endavant. Ja sabem que no tot ni tots els artistes són iguals. L'art europeu té una orografia amb punts àlgids i declivis naturals, però en ell hi batega l'esperit d'una època i d'una pàtria cultural comuna. Per això, el fet de comparar Giovanni Boldini (Ferrara, 1842 - París, 1931) amb els pintors ibèrics de la seva època és positiu i il·lustratiu, tots tenen defectes i mèrits semblants. En aquesta exposició madrilenya hem prestat el quadre *La Parisenca* de Ramon Casas, que entra en diàleg amb altres retrats de dones elegants, però en actituds desimboltes.

Tocar el color: la renovació del pastel

Fundació Mapfre. Casa Garriga Nogués, Barcelona.
Del 3 d'octubre de 2019 al 5 de gener de 2020

Obra prestada: *Unhappy Nelly*, d'Edgar Degas
Comissari: Philippe Saunier

S'ha publicat un catàleg de tapa dura, 236 pàgines, 27 x 21,5 cm, profusament il·lustrat.

És una exposició inusitada a casa nostra. Investiga l'ús de la tècnica del pastel a la pintura dels segles XIX i XX en l'àmbit internacional. En aquesta mostra pràcticament no hi ha artistes espanyols ni catalans. Majoritàriament són anglesos i francesos. L'obra que hem prestat és un bellíssim pastel de Degas, que va ser estudiat en profunditat per Richard Kendall el 2008.

Impressionism and Spanish art

Museum of Russian Impressionism, Moscou.
Del 10 d'octubre de 2019 al 26 de gener de 2020

Obres prestades: *Plaça de toros de la Barceloneta* i *Club de regates. Port de Barcelona*, de Ramon Casas, i *Marià Pidelaserra al seu estudi*, de Marià Pidelaserra i Pere Ysern
Comissari: Francesc Fontbona

Tot el que es pugui dir d'impressionisme a la península ibèrica s'ha de prendre en sentit bastant ampli. És l'aroma de l'impressionisme francès allò que ens arriba majoritàriament. Impressionistes en sentit estricte en són pocs, però hi són. El Dr. Francesc Fontbona, membre del nostre Consell Assessor i comissari d'aquesta mostra, coneix el tema a

fons i ha fet una tria excel·lent de pintors en què abunden, com és natural per la proximitat i influència, els artistes catalans. El llistat de museus col·laboradors és significatiu: el Sorolla de Madrid, el Thyssen de Màlaga, el Bellas Artes de Bilbao, però també és extens el préstec del Museu Nacional d'Art de Catalunya, i d'altres museus del país.

L'objectiu d'aquesta exposició era presentar al públic rus –que sempre ha mirat amb predilecció la pintura francesa

del segle XIX, sobretot l'impressionisme– que a la península ibèrica, especialment a Catalunya, l'eco de l'impressionisme arribava profusament i amb tanta incidència com a la mateixa Rússia francòfila. Per això la nostra col·laboració ha estat generosa.

Realisme(s) a Catalunya (1917-1936). Del Picasso clàssic al Dalí Surrealista

Museu de Maricel, Sitges.
Del 5 de juliol al 13 d'octubre de 2019.

Museu de Valls.
Del 25 d'octubre de 2019 al 19 de gener de 2020.

Museu de la Garrotxa, Olot.
De l'1 de febrer al 31 de maig de 2020.

Obres prestades: *Retrat del pare de l'artista*, *Estudi per a figures ajagudes a la sorra* i *Estudi per a Berceuse locale*, de Salvador Dalí
Comissària: Mariona Seguranyes

Catàleg de 223 pàgines, 24 x 21 cm, amb coberta cartoné amb solapes

En aquesta exposició de llarga durada i de triple itinerància per Catalunya hem col·laborat amb el préstec de tres dibuixos de Salvador Dalí de la donació Josefina Cusí, amiga de la família Dalí. Aquesta és una mostra d'un gran abast que aplega obres de gran interès dels millors artistes catalans, en sintonia amb Picasso i amb el primer Dalí; una exposició altament recomanable per als afeccionats a l'art català que augurava ja la modernitat. És l'art que malda per superar el noucentisme normatiu, orquestrat per Eugeni d'Ors, i que respira frescor parisenca amb una figuració de base realista, però oberta a noves dimensions.

Una visita a Himeji, petjada montserratina al Japó

Raül Maigí
Auxiliar de direcció MDM

Aquest estiu vam tenir l'oportunitat de visitar el Himeji City Museum of Art per veure l'exposició *Barcelona: The city of artistic miracles*, en la qual el Museu de Montserrat ha participat activament amb el préstec de vuit obres, com

ja us informàvem en *El Propileu-24*. L'exposició, itinerant, haurà tingut cinc seus diferents al Japó durant tot un any. Himeji és una ciutat important situada al centre del país, a 60 quilòmetres de Kobe. El seu principal atractiu turístic és el Castell de Himeji, una imponent construcció que té els seus orígens al s. XIV i que és l'edifici de fusta més gran del Japó. En un parc ben cèntric, a pocs metres del castell, es troba el museu d'art. És un museu relativament jove (fundat el 1983) amb un fons en què destaca una col·lecció d'art modern francès amb peces de Corot, Pissarro, Monet, Rouault i Matisse.

Hi vam ser el diumenge 1 de setembre, just abans que la mostra viatgés a la següent seu, Sapporo. Vam ser atesos

amb exquisida amabilitat per Misato Fudo, vice-directora i conservadora en cap, i la conservadora Yoriko Taniguchi, molt contentes de poder intercanviar impressions. Ens van traslladar la seva satisfacció i el seu agraïment per poder acollir aquesta mostra tan significativa d'art català, que posa el focus en el tombant de segle i en com Barcelona fa el salt a la modernitat amb la construcció de l'Eixample de Cerdà com a paradigma urbanístic i l'esclat posterior de les primeres avantguardes artístiques fins a la Guerra Civil. Òbviament, els noms destacats són Gaudí, Picasso, Miró i Dalí. I sobresortien especialment alguns dels quadres de Montserrat, com *El pati blau* de Rusiñol o l'*Abans del bany* de Casas, dels quals n'han editat postals. La mostra es troba al Shizuoka City Museum of Art fins al 19 de gener i finalitzarà la singladura nipona a la Tokyo Station Gallery el 5 d'abril de 2020.

L'escultura absent de Pere Jou

L'escultura de Pere Jou *Noia ajaguda amb raïm* continua figurant, per petició dels donants, els descendents de l'escultor, a l'exposició permanent del Museu Maricel de Sitges. Va sortir de Montserrat el novembre de 2014 i si no hi ha imprevistos esperem recuperar-la el 2020. Esmentem aquest fet perquè no la perdem de vista i la trobem a faltar.

El MDM restaura

El capítol de restauracions ens està fallant. Esmercem la major part dels esforços a tirar endavant iniciatives llamineres i l'apartat de restauracions se'ns queda adormit i això no pot ser. Som conscients que un museu que té un dipòsit de reserva ple de pintura que demana a crits restauració o neteja no pot postergar aquest afer. Però amb tot, hem fet restaurar unes poques peces que ara especifiquem.

Plaça de Toros de la Barceloneta de Ramon Casas

Quan ens demanen un préstec, sovint demanem que la institució que sol·licita la peça, si no està en òptimes condicions, es faci càrrec de la posada al dia de l'obra. I això és el que hem fet amb aquest quadre de Casas sol·licitat pel Museum of Russian Impressionism de Moscou. Aquest quadre, restaurat per Barrachina el 1981, no tenia greus desperfectes llevat d'unes poques pèrdues a la capa pictòrica ja que té una textura molt matèrica. La neteja i recomposició ha estat feta per Montse Puchades de Montart Restorer i hem aprofitat l'ocasió per protegir també el dors del quadre.

Ecce Homo atribuït a Manfredi

Aquest quadre sempre ha estat considerat com a obra de molt bona mà, d'un seguidor de Caravaggio. L'autoria ha estat a bastament discutida pels estudiosos italians que l'han vist amb deteniment. Finalment, Nicola Spinosa va proposar el nom de Bartolomeo Manfredi com a autor d'aquest quadre, amb l'advertiment que necessitava una bona restauració per poder-lo analitzar com Déu mana. En vistes al catàleg de la pintura antiga del nostre museu que està fent el doctor Mauro Natale de Ginebra, l'hem fet restaurar per Olga Íñigo i M. Sagrario Usero al Centre de Restauració de Béns Mobles de Catalunya aprofitant la subvenció anual de la Generalitat.

Sortosament, l'obra no presentava desperfectes massa greus, fora de diversos aixecaments i petites llacunes de la policromia original. Ha calgut eliminar alguns retocs i repin-

tades fetes en restauracions antigues de diferents èpoques i, sobretot, una neteja superficial però general que permet una lectura correcta de l'obra. Ara ens permet de veure amb més precisió el desenvolupament de l'obra i principalment les figures del fons, abans gairebé imperceptibles. El resultat ha estat francament positiu.

Generalitat de Catalunya
Departament de Cultura

Talla renaixentista de la Mare de Déu en l'expectació del part

Aquesta excel·lent escultura castellana del final del segle XV no es troba al Museu, sinó a l'interior del Monestir, sotmesa a les variacions climàtiques de calefacció a l'hivern i sequedat a l'estiu. Procedeix de la donació Sensat (1989) i, naturalment, li calia una restauració que ha estat realitzada per Olga Íñigo Fernández i M. Sagrario Usero del Centre de Restauració de Béns Mobles de Catalunya. Les restauradores han sanejat la fusta de noguer de xilòfags i d'altres desperfectes. Al llarg dels segles aquesta talla ha estat manipulada diverses vegades i no sempre amb encert. Ha calgut un estudi acurat per trobar i posar en evidència la policromia genuïna, eliminant repintades poc adients. Un cop neta, la figura erecta i elegant d'aquesta Verge llueix esplendorosa.

Juliette de Francisco Pradilla

Aquest quadre, des del començament, ens ha donat maldecap i no en sabem exactament la causa. Ha estat restaurat almenys tres vegades des que va arribar a Montserrat i sempre amb els mateixos símptomes: aixecaments de la policromia. Per aquest problema, el vam haver de retirar de l'exposició permanent i per segona vegada ha anat a mans de Gisela Bosom, que l'ha tornat a restaurar. I, a més, l'hem protegit amb un vidre de seguretat antireflectant i protector al 99% de la llum ultraviolada.

L'Empolvorada, d'Ignacio Zuloaga

Aquest quadre constitueix l'única obra de Zuloaga que té el nostre museu i procedeix de la donació Josep Sala Ardiz. Com tots els quadres de la col·lecció Sala, va ser restaurat per Marçal Barrachina el 1981. Amb motiu del préstec al Museu de Belles Arts de Bilbao, vam demanar com a compensació que ens en sufraguessin la posada a punt. El quadre es trobava en bon estat però li calia una revisió i una neteja superficial pel davant i pel darrere. L'operació ha estat duta a terme per Montserrat Puchades de Montart Restorer, que ha eliminat el vernís antic i n'ha posat un de nou setinat.

El llibre de registre. Les últimes donacions

Una escultura de Charles Collet

Charles Collet
Bust de Francesc Salvà Ribas quan era infant
1944
Terracota, 25 x 16 cm
N.R.: 100.961. Donació Francesc Salvà i Ribas, 2019

L'escultor Charles Collet té carta de ciutadania en la restauració de Montserrat impulsada en els anys finals de l'abadiat del P. Aureli M. Escarré. Tot i que Collet era d'origen calvinista, l'abat Aureli li va encarregar el portal del baptisteri, que l'escultor va fer amb plena satisfacció de tots. Per això quan el Sr. Francesc Salvà i Ribas ens va proposar la donació d'un cap d'infant de Charles Collet, de seguida li vam dir que sí. Aquesta obra va arribar al museu el passat 27 de juny. Resulta ser el retrat del donant quan era infant ja que la família era veïna amb l'escultor i es coneixien prou.

Impresos dissenyats per Ricard Giralt-Miracle

El nostre amic Daniel Giralt-Miracle està buidant i donant destinació definitiva a l'obra del seu pare, el grafista, senyor de Filograf, Ricard Giralt Miracle, el retrat del qual està exposat al despatx del nostre museu, ja que va ser una personalitat que ens ajudà a obrir camins. Per aquest motiu, el seu fill Daniel ens fa dipositaris amb donacions successives de les peces que constituïen l'arxiu de Filograf. El passat dia 18 de juliol ens van arribar dues caixes amb impresos dissenyats per Filograf: sobrecobertes, invitacions, ex-libris, menús, christmas, calendaris, diplomes, etc.

L'obra *Ecce Homo* d'August Puig

August Puig (1929-1999)
Ecce Homo, 1967
Oli sobre tela, 30 x 67 cm
N.R.: 202.475. Donació Pau Puig Scotoni, 2019

Els nostres assessors, a més de ser consultors habituals, molt sovint ens fan de mitjancers amb artistes i col·leccionistes. El nostre Àlex Mitrani ens va assabentar de la possible donació d'una obra del pintor August Puig (1929-1999) que vam rebre de la mà del seu fill, Pau Puig Scotoni, el proppassat 25 de juliol. Es tracta d'un quadre a l'oli que l'autor va pintar l'any 1967 i que, sota el títol d'*Ecce Homo*, va guanyar el *Grand Prix International d'art Contemporain de la Principauté de Monaco*. August Puig va ser una peça clau en el procés d'obertura de les arts plàstiques a Catalunya durant els primers anys del franquisme, i un referent en el camp de l'abstracció. L'obra que ara passa a formar part de les col·leccions del MDM és un bon exemple de l'etapa iniciada al començament dels anys 60 i hereva de l'informalisme que oscil·la entre la densitat i la lleugeresa en unes formes de reminiscències biomòrfiques.

Donació d'una obra de Josep Sala Llorens

Josep Sala Llorens (Barcelona, 1928 - Altafulla, 2010)
Catedral de Tarragona, 1985
Oli sobre tela, 54 x 81 cm.
N.R.: 202.476. Donació Família Sala-Carrió

Sala Llorens és un pintor tarragoní de soca-rel que, partint de la tradició tardoimpressionista, s'endinsa en una visió sintètica de volums i colors que evoquen una modernitat amb la qual no vol competir. És un paisatgista i un figuratiu que indaga realitats insòlites. La seva filla ens va oferir un quadre i nosaltres vam triar aquest de la Catedral de Tarragona perquè ens va agradar el contrast de l'imponent monument catedralici i la humil realitat casolana que l'envolta. Vam signar el conveni de donació el dia 2 d'octubre.

Peces d'ivori africanes

El dia 14 d'octubre, la senyora Maria Armengou ens va visitar una altra vegada i ens va donar quatre figuretes d'ivori i una de fusta per a la col·lecció de cultures llunyanes que estem fent. Tres són xineses i dues africanes. No són gaire antigues, pensem que són dels anys cinquanta del segle passat, però fan goig.

Una obra de Jordi Alcaraz

Jordi Alcaraz (Calella, 1963)
Sense títol, 2019
Fusta i metacrilat sobre cartró
31 x 19,6 x 7,5 cm.

N.R.: 100.963. Donació de l'artista

A tall de comiat i com a recordança de la seva exposició temporal, *Nits*, al Museu de Montserrat, Jordi Alcaraz ens ha deixat una obra seva que ens ha robat el cor per la subtil delicadesa i la poesia que expressa. És un *petit bijou*.

Vista urbana de Montserrat de Francesc Planas Dòria

Francesc Planas Dòria
(Sabadell, 1879 - Barcelona, 1955)
Façana del Monestir de Montserrat en construcció, 1946
Pintura sobre fusta
50 x 69,5 cm
N.R.: 202.479. Donació Ángel Ciprés Mora

Montserrat ja tenia algunes obres d'aquest pintor, però, com baixada del cel, el senyor Ángel Ciprés ens ha fet arribar un quadre que ell va adquirir i que, per tractar-se d'un tema montserratí, ha cregut que a Montserrat faria servei. Teníem fotografies de l'estat d'obres de la façana del monestir en 1946, però aquest quadre és un testimoni de com ho va veure l'artista.

Nombrosa donació de pintures, dibuixos i gravats de Jaume Pla

Els nostres amics Dr. Francesc Fontbona i Francesc X. Puig Rovira han encaminat cap al MDM la voluntat de Nerina Bacín, vídua del pintor i gravador Jaume Pla (Rubí, 1914-Barcelona, 1995). La senyora Madeleine Aris Pla, que actuava com a representant legal de la donant, ens va obrir de bat a bat les portes de l'estudi d'aquest artista perquè triéssim amb plena llibertat allò que consideréssim bo i escaient per al nostre museu, incloent-hi les pintures i els dibuixos d'altres artistes amics de confiança de Jaume Pla. Se'ns va eixamplar l'horitzó perquè, a més d'obres interessants d'aquest artista, vam poder seleccionar obra de dos pintors que ens són especialment estimats a Montserrat: Josep Obiols, un pintor montserratí de soca-rel, i Francesc Domingo, participant en els diversos concursos de Montserrat.

Jaume Pla és un bon exponent de la pintura catalana d'immediatament abans i després de la guerra (1936-1939). Vam escollir sis quadres a l'oli que vam creure ben representatius de la pintura d'aquest artista. Però sobretot ens van interessar els dibuixos i gravats seus fets entre els anys trenta i quaranta. Volem destacar encara dibuixos i gravats d'altres pintors com Josep Amat, Grau Sala i Frederic Lloveras. Cal fer esment també dels dos projectes de pintura mural de Josep Obiols i un bonic paisatge datat l'any 1930 d'aquest mateix autor. Del pintor Domingo ens ha agradat, sobretot, un autoretrat seu, fet al carbó, i altres dibuixos d'infants i figures femenines.

La donació de la senyora Bacín no està closa encara. Hem de tornar amb bones carpetes per espigolar les caixes de gravats de Jaume Pla, la fama del qual com a gravador era de primer ordre i pertoca subratllar aquesta dimensió en què l'artista va excel·lir. D'aquesta manera l'obra de Jaume Pla estarà ben representada al nostre museu, sobretot de cara als estudiosos.

Espai d'Art Sean Scully – Santa Cecília de Montserrat

L'Espai d'Art de Santa Cecília continua essent deficitari, però, amb tot, considerem que constitueix una aportació de gran importància a l'oferta que fa Montserrat a la cultura del país i de més enllà. Les persones d'alta qualificació cultural i artística que el visiten ens encoratgen i ens feliciten per aquest espai i per la tasca que hi duem a terme. El nombre de visitants continua essent discret. Cal compren-

dre que l'art d'avantguarda no és un art de masses sinó que li cal temps per obrir-se pas en l'imaginari col·lectiu. Cal no recular i fer petits passos endavant.

Institut Art i Espiritualitat Sean Scully

A còpia de tenacitat i esforç, a l'Institut Art i Espiritualitat de Santa Cecília de Montserrat anem cobrint etapes. A l'octubre va fer quatre anys que vam engegar les activitats i no hem parat. Creiem que això té mèrit i mereixem el recolzament, no només encoratjador sinó també econòmic, per mantenir el nivell i fins i tot fer un salt endavant qualitatiu.

Tenim un públic bastant fidel, principalment de gent madura, però de tant en tant, en funció de l'activitat, se'ns presenta un esplet de gent jove que fan una experiència enriquidora fora de l'habitual. Som conscients que la distància i l'horari (les quatre de la tarda) són un handicap per a molta gent, però, ara per ara, és una cita força consolidada i no preveiem canvis en aquest sentit. A les sis toca la campana i pleguem! Sense fer massa soroll, aquest mes de desembre hem arribat ja a les 70 activitats programades a Santa Cecília. És una xifra que fa patxoca. Les podeu resseguir totes al web www.santaceciliamontserrat.com. Tot seguit, us fem un resum del darrer semestre.

La flauta màgica, de Mozart
14/06/2019

Tretzena sessió dirigida pel musicòleg Oriol Pérez Treviño a Santa Cecília, aquesta vegada dedicada a l'obra *Die Zauberflöte* (*La flauta màgica*) de W. A. Mozart (1756-1791). Pérez Treviño, com és habitual, va desgranar el context històric de la peça i el seu argument, en un brillant exercici d'erudició i síntesi, en què anava intercalant comentaris amb l'audició de fragments de *La flauta màgica*. Com ell va explicar, no és una òpera més. Va ser composta en el darrer i fructífer any de la vida del geni de Salzburg i, com cap altra obra, mostra l'estret lligam de la personalitat mozartiana amb la francmaçoneria.

La pintura de Mercè Rodoreda
28/06/2019

Mercè Ibarz, escriptora i periodista cultural, va pronunciar la conferència *Rodoreda i la pintura (quan el món s'ha ensorrat)*, en què ens va endinsar en la faceta pictòrica de la reconeguda escriptora d'obres canòniques de les lletres catalanes com *Mirall trencat* o *La Plaça del Diamant*. Als anys 50, després de dues guerres, Mercè Rodoreda enceta a París una faceta nova: la pintura. Fa aiguades i collages. Se'n conserven prop de dues-centes. En ple exili, és un moment de crisi material i espiritual per a ella. Ha fet contes, poesia i teatre a Llemotges i Bordeus, però la novel·la no li surt. La seva pintura, vigorosa i moderna, té clares influències de les obres d'artistes del moment, Miró, Klee, De Sucre, Michaux, Picasso, Kandinsky. Sobretot en l'art brut i en l'art dels infants. Una dedicació que li obrirà les portes de la novel·la, a Ginebra, on emergiran les seves veus narradores de postguerra, que bé poden ser considerades art brut pel que tenen de criatures fora del cànon de la història.

La _Missa en do menor_ de Mozart
13/09/2019

L'anomenada *Gran Missa en do menor KV 427* s'erigeix com una de les obres més enigmàtiques del catàleg de música religiosa de Wolfgang Amadeus Mozart (1756-1791). Aquesta missa, inacabada, està influenciada per Bach. El musicòleg Oriol Pérez Treviño va obrir el nou curs després de l'estiu amb la tercera sessió d'aquest any dedicada a Mozart.

La religiositat de Rusiñol
27/09/2019

En aquesta conferència sobre la religiositat i les creences de Santiago Rusiñol vam conèixer una mica millor la figura polifacètica d'aquest artista emblemàtic del modernisme català. L'actitud de Rusiñol sobre la religió desconcertava uns i altres. Ell, però, se sentia més enllà de les categories religioses habituals. En la xerrada, observant la pintura de Rusiñol, el P. Laplana, director del Museu de Montserrat, va resseguir l'itinerari vital, artístic i espiritual, sovint críptic, i que cal saber interpretar, d'aquest artista amic de capellans, místic, però gens d'Església, que creia a la seva manera.

Recital extraordinari de guitarra clàssica
11/10/2019

Philippe Mouratoglou (París, 1973) va oferir un concert extraordinari a Santa Cecília de Montserrat. Era el primer cop que hi programàvem un recital de guitarra clàssica, i el resultat va ser excel·lent. El músic francès va interpretar un repertori basat en l'homenatge a Ferran Sor (1778-1839) del seu darrer disc, i va tocar també peces de Francesco da Milano i Giulio Regondi. Mouratoglou va encisar el públic amb una interpretació magistral. Volem agrair especialment la col·laboració de Paul Estienne i del P. Daniel Codina, que van fer possible aquest concert.

Sobre el sagrat en l'art contemporani
25/10/2019

El professor Amador Vega va posar en relleu en aquesta conferència com l'art contemporani ha expressat les inquietuds existencials dels éssers humans i, molt especialment, les manifestacions del "sagrat". De manera independent als debats intel·lectuals sobre el fenomen de la secularització de les societats modernes, Vega va mostrar que l'obra d'alguns artistes significatius com Lucio Fontana o Anish Kapoor, més enllà de les seves confessions religioses, accepten el repte de donar forma a allò que escapa a tota forma. L'ambigüitat que l'arquitectura, la pintura o l'escultura atorguen a allò sagrat queda palesa també en la sala de reflexió que Antoni Tàpies va dissenyar per a la Universitat Pompeu Fabra. Vega va voler retre homenatge al P. Lluís Duch, mort recentment, recollint algunes idees centrals del seu pensament.

Missa i concert de Santa Cecília

L'església de Santa Cecília de Montserrat, a més de ser la seu de l'Institut Art i Espiritualitat Sean Scully, és i continuarà sent l'església de Santa Cecília de Montserrat que travessa els segles, ara modernitzada, però sense perdre la seva identitat. El proppassat 22 de novembre vam celebrar la missa de la santa titular amb tota la solemnitat que vam

poder. La va presidir el P. Bernabé Dalmau, i vam pregar pel nostre Institut i pels seus benefactors, assistents i col·laboradors.

Cançons de l'època noucentista
22/11/2019

Excel·lent recital per celebrar la festivitat de Santa Cecília. Elena Copons (soprano) i Jordi Armengol (piano) van oferir un programa amb cançons catalanes escrites durant les primeres dècades del segle XX, tot seguint la nova estètica del moment. Toldrà, Serra i Rodrigo troben la inspiració en les poesies de Carner, Sagarra i Verdaguer. Temes com la natura, l'amor i l'home són presents en aquestes cançons. En les sis peces catalanes harmonitzades per Robert Gerhard i estrenades a Viena amb gran èxit per Conxita Badia els assistents vam poder apreciar l'enginy i l'originalitat d'uns acompanyaments que respecten i eleven al màxim les melodies de les cançons.

Programació del primer semestre de 2020

17 de gener: Audició comentada. Oriol Pérez Treviño
Rèquiem d'Hector Berlioz

7 de febrer: Concert. Vicenç i Ignasi Prunés
El somni italià de Bach. Un piano en família

21 de febrer: Conferència. Francesc Fontbona
Art simbolista català a final del s. XIX

6 de març: Lectura poètica. Chantal Maillard.
Dar a la caza alcance

20 de març: Concert. Trio Arcattia.
Viena, punt de trobada

3 d'abril Meditació. Xavier Melloni. *L'art com a llindar entre el visible i l'Invisible*

24 d'abril: Audició comentada. Joan Magrané. *De la paraula al cant, una audició comentada de la peça* Oració

8 de maig: Conferència. Natxo Tarrés. *Silenci, música i interioritat*

5 de juny: Audició comentada. Oriol Pérez Treviño. *Ein deutsches Requiem*, de Johannes Brahms

19 de juny: Concert. Miquel Villalba. *Robert Gerhard - Contrapunts. Homenatge en el 50è aniversari de la seva mort (1896-1970)*

Cercle d'Amics del MDM

El degoteig de socis que s'inscriuen al Cercle d'Amics del Museu de Montserrat continua, però va molt lent. Actualment som 1.013 socis ordinaris. Justet hem sobrepassat el miler que ens vam proposar fa tres anys quan vam engegar la idea. Les persones que s'hi apunten majoritàriament són

assistents a les activitats que generem per al Cercle i que es mostren molt interessades en la dinàmica cultural del Museu de Montserrat.

Amb tot, no estem del tot satisfets, ja que els membres benefactors només són 53, i voldríem que l'entusiasme i els elogis que rebem es concretessin en desig de col·laborar, amb la seva aportació a la tasca cultural i de conservació del nostre museu. Per ser soci benefactor només demanem una aportació d'un mínim de 20 euros anuals, que amb un centenar de benefactors ens permetria tirar endavant alguns projectes.

Aquest any 2019, la restauració que han sufragat els nostres amics benefactors del Cercle se'ns va quedar a mitges ja que la restauració del bust de Sant Francesc en oració va ser més complicada del que ens pensàvem i va esgotar gairebé totes les aportacions dels benefactors de 2019 i no en vam tenir prou per emprendre la segona peça projectada. Aquest any 2020, amb el romanent que tenim i les aportacions anuals dels socis benefactors reprendrem el projecte i volem restaurar una bellíssima taula de Crist portant la creu de mitjan segle XVI, obra de Girolamo Marchesi da Cotignola o del seu cercle més pròxim. Es tracta d'una peça molt fina i delicada, com podeu veure.

Aquestes són les últimes activitats que vam programar per al Cercle:

Presentació del llibre de Jordi Alcaraz

L'exposició de Jordi Alcaraz ens ha donat molt bones notícies. Ja us en vam parlar en el darrer número d'*El Propileu*. Ha estat una exposició molt concorreguda i que ha generat un espai de debat intens a l'entorn de l'art contemporani. Conscient de la importància d'aquesta exposició, l'artista ha aprofitat l'avinentesa per tirar endavant una publicació dedicada a aprofundir en el conjunt de la seva obra recent.

El llibre, que ha estat possible gràcies la unió dels esforços de l'Editorial Elba, la galeria Alzueta i el Museu de Montserrat, és un llibre profusament il·lustrat i recull textos del nostre company Bernat Puigdollers, comissari de l'exposició, i de l'escriptor Joaquim Sala-Sanahuja que procuren donar algunes claus per iniciar-se en el món de l'artista a través dels principals eixos de la seva obra.

No es tracta, doncs, d'un simple catàleg de l'exposició sinó d'un llibre que procura introduir el lector al món plàstic de l'artista. Podríem dir que és, en el fons, una invitació al món artístic de Jordi Alcaraz.

Com a colofó de l'exposició *Nits* i com a activitat del Cercle d'Amics del Museu de Montserrat el dia 9 de novembre vam presentar el llibre amb la participació dels dos autors de la publicació. El llibre és una petita obra d'art. Es tracta d'una edició numerada i tots els exemplars han estat intervinguts per l'artista, de manera que no n'hi ha cap d'igual.

Conferència d'Amador Vega sobre Bill Viola

Amb motiu de l'exposició de l'obra *Observance* al Museu de Montserrat, vam programar una conferència sobre la trajectòria de Bill Viola, a càrrec del Dr. Amador Vega, catedrà-

tic d'Estètica i Teoria de les Arts de la Universitat Pompeu Fabra, el dia 30 de novembre. La intervenció d'Amador Vega, gran coneixedor de l'obra del videoartista, portava per títol *El temps de l'ànima. Bill Viola i la duració de l'instant*.

El professor va reflexionar sobre la dimensió espiritual i fins i tot mística subjacent en la producció artística de Viola. El Dr. Vega eminentment és professor i sap fer-se escoltar i entendre. La seva conferència va ser seguida amb atenció i va provocar un diàleg animat i fructífer.

Rècord de participants al 8è curs d'estiu

Raül Maigí
Auxiliar de direcció MDM

El Museu de Montserrat (MDM) va organitzar els dies 12 i 13 de juliol la vuitena edició del curs d'estiu, que aquest any va aplegar un centenar d'inscrits, una xifra rècord, mai assolida fins ara en aquesta cita anual. N'estem molt contents, i en volem donar les gràcies a tots els participants; també als ponents, que van oferir intervencions de gran qualitat i ens van permetre aprofundir en el tema d'enguany. Degut a l'increment substancial d'inscrits, vam fer les sessions a la Sala de la Façana del Monestir –que és l'espai més gran de què disposem–. El curs va estar dedicat a l'espiritualitat i la transcendència en l'art abstracte, i va acabar amb una visita comentada a Santa Cecília de Montserrat, amb presència de l'artista Sean Scully.

Amador Vega, catedràtic d'Estètica i Teoria de les Arts de la Universitat Pompeu Fabra, va obrir el seminari amb una presentació impecable sobre l'art de Mark Rothko, un dels genis de l'abstracció. El professor Vega va contribuir d'una manera determinant en el disseny del curs d'enguany, i ha esdevingut un col·laborador assidu de la casa: a l'octubre va pronunciar una conferència a Santa Cecília i, fa pocs dies, una altra al Museu sobre Bill Viola.

Després del professor Vega va intervenir el jesuïta alemany P. Friedhelm Mennekes, gran especialista en art contemporani, que va narrar en primera persona i amb coneixement de causa les intervencions a Sant Pere de Colònia que ell mateix va promoure amb artistes com Yamamoto, Kruger, Trockel i James Lee Byars. Mennekes, que ja ens havia visitat l'any anterior, és un gran defensor de l'acció artística en l'espai sagrat.

En la primera sessió de la tarda va intervenir Sandra Sanseverino, que va oferir la seva visió personal com a artista. La seva obra, basada en l'ús del color negre, està fortament influenciada per Pierre Soulages, del qual va detallar els trets essencials. Sanseverino va dur obra pròpia per mostrar i compartir el seu procés creatiu amb els assistents.

La darrera sessió del primer dia va ser a càrrec de Raquel Bouso, professora de filosofia de la Universitat Pompeu Fabra. Especialista en budisme i cultura i filosofia japonesa, Bouso ens va endinsar en l'espiritualitat del sorprenent treball de l'artista japonès Tatsuo Miyajima.

El dissabte 13 de juliol va reprendre el curs el P. Josep de C. Laplana, director del Museu de Montserrat, amb una conferència molt documentada sobre *Iconoclàstia i art abstracte*, que va repassar des de les primeres representacions

iconogràfiques del cristianisme fins a l'abstracció d'artistes cabdals del segle XX com Rothko, Kandinski, Mondrian, Malèvitx o Franz Marc. Amb exemples viscuts en la vida real, ens va explicar els passos mentals i de sensibilitat que cal fer per a sintonitzar espiritualment amb l'art abstracte.

La xerrada més vivencial la va protagonitzar Fr. Paul Anel, sacerdot francès establert a Brooklyn, que va reflexionar sobre la vessant més humana del treball solitari dels creadors a partir de les seves relacions d'amistat amb els artistes de Nova York, i sobre la recerca de Déu a través de l'obra plàstica.

Vam tenir la fortuna de gaudir de la presència de l'amic Sean Scully per cloure el curs. L'artista, artífex de la intervenció a Santa Cecília de Montserrat, va oferir la seva particular visió sobre el sentit del seu art i va acompanyar el grup d'inscrits fins a Santa Cecília a la tarda. Allà, juntament amb el P. Laplana, van desgranar com es va forjar aquest projecte emblemàtic per a Montserrat.

El Museu de Montserrat s'ha proposat aprofundir la dimensió espiritual de l'art, especialment a partir de l'any 2015, quan Scully va transfigurar l'interior de l'església romànica de Santa Cecília amb la seva creació abstracta. Fruit del contacte amb aquest artista va sorgir l'Institut Art i Espiritualitat que porta el seu nom. L'any 2016 el MDM ja va organitzar un curs d'estiu sobre art i espiritualitat, i enguany l'hem repès indagant particularment en l'experiència profunda de l'abstracció. N'estem molt satisfets i esperem que en gaudíssiu tots els que vau venir, com així ens ho heu transmès. Les ponències es poden veure íntegrament al canal de Youtube de Montserrat.

Acadèmia informal del Consell Assessor del MDM
Joaquim Garriga, *in memoriam*

El proppassat 29 de novembre vam celebrar la reunió anual del Consell Assessor del Museu de Montserrat. Les nostres sessions acadèmiques són un xic informals. No creiem que

enlloc siguin així. No hi ha ponències acadèmiques, sinó informacions amb un micròfon que va circulant de mà en mà, i tothom pot intervenir quan vol, tot prenent un berenar de xocolata desfeta i coca de Montserrat. La novetat d'enguany consistia en la incorporació de tres nous membres: Francesc Miralpeix, Joan Bosch i Alberto Velasco, que van ser rebuts al monestir pel P. Abat. La primera part de la trobada la vam dedicar a homenatjar el professor Joaquim Garriga, que va morir l'any passat. Els seus deixebles a

la Universitat de Girona, Joan Bosch i Francesc Miralpeix, van rememorar la figura de Garriga com a professor universitari i com a persona d'altes qualitats humanes. En Quim era un membre actiu del nostre consell i molt estimat a Montserrat. També hi van assistir la seva vídua, Gemma Rigau, la seva cunyada Irene Rigau, i el seu fill Damià. Vam repassar els temes més importants que hem treballat al Museu durant aquest any: el programa d'exposicions temporals de 2020, les donacions rebudes o immediates i d'altres projectes de futur.

Coses que passen

Medalla d'Or al Mèrit Cultural a Daniel Giralt-Miracle

Com ja sap tothom que ens coneix, Daniel Giralt Miracle és un puntal ferm en la marxa del nostre museu. Ens agrada especialment perquè és més amic de pitjar més l'accelerador que el fre o el canvi de marxa. La sinergia de Daniel amb l'Abadia de Montserrat ve de lluny, perquè als primers anys noranta va orientar la restauració interior de la basílica i

amb l'amic Narcís Comadira ens va dissenyar el paviment de marbre de tres colors de la planta noble del monestir, d'una elegància indiscutible.

La vinculació d'amistat de Daniel amb el Museu de Montserrat, d'una manera explícita data de 1981. Daniel era assessor artístic de l'antiga Caixa de Barcelona, i nosaltres, en el nostre desesper de trobar esponsor per acabar unes obres del museu nou que havien quedat a mitges, vam trucar a la Fundació Caixa de Barcelona, que ens va enviar el seu assessor per assegurar-se que la col·lecció de pintura moderna de la donació Sala tenia entitat i que amb una discreta inversió Montserrat i Catalunya podrien comptar amb l'exhibició d'un patrimoni artístic de qualitat. A partir de llavors ens vam comunicar amb freqüència, no solament amb Daniel sinó també amb el seu pare, Ricard Giralt-Miracle, de Filograf, els consells del qual ens van ser de gran ajut. Per aquests motius, en saber que l'Ajuntament de Barcelona atorgava al nostre amic la Medalla d'Or al Mèrit Cultural, ens en vam alegrar infinitament, i ja que no vam poder assistir-hi, no volem deixar passar aquesta ocasió per afegir-nos a la gran corona d'amics i admiradors que envolta Daniel Giralt-Miracle, crític d'art, agent artístic i promotor de grans iniciatives d'àmbit cultural de Barcelona i el nostre país.

Il·luminació nocturna de les escultures de Rebull a l'entrada del MDM

La remodelació de l'entrada del museu ha comportat un guany afegit. Quan Montserrat queda tranquil i silenciós a la nit les figures parsimonioses dels monjos modelades per Joan Rebull romanen ben il·luminades i ofereixen una visió impactant i propera des de l'exterior, una mostra artística supletòria que els qui pernocten a Montserrat agraeixen.

Reunió amb Àngels Ponsa, directora general de Cooperació Cultural

La directora general de Cooperació Cultural de la Generalitat, Àngels Ponsa, va visitar Santa Cecília de Montserrat el passat 21 de juny. Com els ha passat a altres personalitats i amants de l'art, Ponsa va quedar meravellada de la transformació de l'església amb les pintures de Sean Scully i va mostrar molt interès en les activitats que hi organitzem des de l'Institut Art i Espiritualitat. Amb aquest propòsit ens va convocar a una reunió al seu despatx, el passat 29 de juliol, en què vam poder presentar-li detingudament la memòria d'activitats de l'Institut. Va ser un primer contacte del qual confiem que sorgiran línies de col·laboració en el futur.

Visita dels Amics de l'Art Romànic

El dissabte dia 16 de novembre vam rebre la visita d'una trentena d'Amics de l'Art Romànic. Estaven especialment interessats per la interpretació del romànic que fa Puig i Cadafalch en la seva arquitectura. Per això, a més del museu, van visitar el claustre "romànic" de Montserrat de 1925. Venien comandats per Rosa Maria Martín Ros, historiadora de l'art i antiga directora del Museu de la Indumentària de Barcelona.

És una de les grans expertes en l'art dels teixits, i per aquest motiu també estaven interessats de veure la col·lecció de tapissos i teixits coptes. La visita va ser plaent i profitosa.

Estudi sobre l'accessibilitat al Museu

El Museu de Montserrat ha participat enguany en un programa d'avaluació de l'accessibilitat física, cognitiva i sensorial dels espais expositius i de diferents àmbits de l'edifici. Es tracta d'una iniciativa del Departament de Cultura de la Generalitat que s'emmarca en el desenvolupament de "Museus 2030 Pla de Museus de Catalunya". Ens ho van plantejar des del Servei de Museus i ens va semblar que seria interessant. La tasca ha consistit en la implementació de l'aplicació informàtica MUSA d'autoavaluació de l'accessibilitat als museus.

L'anàlisi l'han duta a terme els tècnics Eduard Moreno i Maria Canut. Aquest equip d'avaluació extern, mitjançant un qüestionari realitzat in situ, va recollir un conjunt de dades en diverses sessions. Gràcies a l'eina informàtica, van identificar barreres no accessibles i van proposar-nos algunes intervencions i pautes de millora per a l'equipament. En general, els resultats obtinguts són força satisfactoris, tot i que hi ha molt marge de millora, sobretot en relació a l'accessibilitat de les persones invidents. Són reptes que no deixarem d'atendre en la mesura de les possibilitats.

Visita de la consellera de Cultura a Santa Cecília

En la reunió general del Patronat de la Muntanya de Montserrat, presidida pel President de la Generalitat, Quim Torra, i pel P. Abat, ens consta que es va fer referència a l'activitat cultural del Museu, i també de l'Espai d'Art Sean Scully de Santa Cecília de Montserrat. La consellera de Cultura, Mariàngela Vilallonga, coneixia el Museu però va dir que desconeixia la "nova" Santa Cecília i que pensava visitar-la aviat. Aquest desig es va fer realitat pocs dies després. El diumenge 1 de desembre, la consellera, aprofitant la seva assistència al Concert del Cor de Mestres de Música de Catalunya que va tenir lloc a la basílica, va visitar Santa Cecília de Montserrat, acompanyada pel P. Manel Gasch,

administrador del monestir, i per Montse Mur, directora de l'àrea d'atenció al visitant. La consellera en va quedar satisfeta i nosaltres, molt agraïts per la visita.

Presentació del llibre del congrés dedicat a Caravaggio

Publicacions de l'Abadia de Montserrat ha editat el llibre *100 anys de Caravaggio a Montserrat*, que aplega les sis conferències que van constituir les jornades d'estudi que va organitzar el Museu de Montserrat el juny de 2017 amb motiu del centenari de l'arribada a Montserrat del *Sant Jeroni penitent* de Caravaggio. El volum, coordinat per Artur Ramon Navarro i Clara Beltrán, s'ha editat amb el suport del Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya. Té 220 pàgines i aplega les intervencions –moltes d'elles ampliades– dels experts que van participar a les jornades,

en català i anglès; està profusament il·lustrat i ofereix una àmplia bibliografia. Hi trobareu textos d'Artur Ramon, Silvia Danesi-Squarzina, Gonzalo Redín, Rossella Vodret, Ana González Mozo i Gianni Papi, ponents del congrés, i també una cronologia de Clara Beltrán.

Com és sabut, la fortuna del *Sant Jeroni penitent* de Caravaggio de Montserrat és un dels episodis més singulars i rellevants en la història del nostre col·leccionisme. Provinent de Roma, va ser adquirit el 1915 pel P. Bonaventura Ubach amb una atribució a Josep de Ribera *lo Spagnoletto*, i va arribar al Monestir de Montserrat el 1917. Més enllà de l'autoria, el quadre es va comprar per raons iconogràfiques i decoratives, ja que la passió del P. Ubach per l'estudi bíblic el va dur a comprar diversos quadres sobre Sant Jeroni. Van haver de passar més de trenta anys perquè el gran crític italià Roberto Longhi, ajudat per Joan Ainaud, el redescobrís i l'inclogués a la gran mostra que el 1951 li va dedicar a l'artista, punt d'inici de la rehabilitació historiogràfica de Caravaggio després de segles d'oblit.

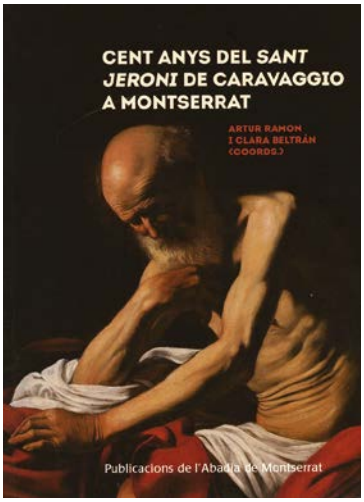

Coincidint amb el centenari de l'arribada del *Sant Jeroni penitent* de Caravaggio a Montserrat, el 2 i 3 de juny de 2017 el MDM va organitzar una trobada científica de primer nivell que va acollir els principals especialistes en la matèria per a aprofundir en l'anàlisi del quadre i el seu context històric. El resultat queda recollit i il·lustrat en aquest volum, que tracta l'estat de la qüestió historiogràfica d'aquesta peça emblemàtica del Museu de Montserrat, l'únic Caravag-

gio en col·leccions catalanes. La presentació del llibre va tenir lloc el passat 26 de setembre a la galeria d'art d'Artur Ramon, a Barcelona.

Agenda del MDM 2020

L'edició d'una agenda implica un problema afegit a les altres publicacions i és la data de caducitat. Les agendes velles ja no tenen cap sortida. Abans de publicar-ne una altra per al 2020 ens ho vam pensar molt, però vista l'experiència amb la que vam fer l'any passat, ens vam decantar per fer-ne una altra. Els qui la van utilitzar ens han fet saber que els havia estat útil per les seves dimensions i per les pàgines lliures per a anotacions; a més, és un record permanent de la seva visita al Museu de Montserrat. El 2019 vam il·lustrar l'agenda amb imatges d'infants, nens i nenes, de quadres i escultures del nostre museu. Aquest any 2020 hem triat pintures de retrats d'homes i dones. El preu de l'agenda, ben assequible, és de 8 euros i, a més, constitueix un bon i elegant regal.

Nadala 2019

Una altra vegada ens han encarregat al Museu de Montserrat de triar la imatge de la Nadala que fa servir el monestir i també L'Arsa, l'empresa que gestiona els serveis de Montserrat. La imatge d'aquest any és molt típica i de gust molt general, un Naixement pintat a encàustica sobre taula el 1963 per l'artista tan vinculat a Montserrat Ricard Marlet (Sabadell, 1896 – Matadepera, 1976). Aquesta obra ens va arribar l'any 2017 amb el llegat del pintor, proporcionat pel senyor Marc Romeu.

Mor Josep Suñol

El proppassat dia 11 de novembre de 2019 va morir l'empresari i col·leccionista Josep Suñol, bon amic de Montserrat i més concretament del nostre museu, del qual seguia fil per randa l'evolució i les millores. Del senyor Suñol tenim dues peces de la seva col·lecció que ens va donar per al Museu de Montserrat: una escultura de dos metres d'alçada d'Andreu Alfaro, *L'asimetria de la simetria* (1980) i una altra de Sergi Aguilar, *Múltiple 2-3* (1978). El nostre museu ha mantingut sempre una relació de cordial proximitat i afinitat d'objectius amb la Fundació Suñol.

Bloc de notes

Properes exposicions temporals

A la reunió del Consell Assessor vam informar del calendari d'exposicions temporals de 2020 i vam rebre la conformitat unànime de tots. Ens ha semblat que aquesta informació també us pot resultar interessant.

La primera la dedicarem al pintor **Àlex de Fluvià**, un artista d'avantguarda que va morir prematurament fa cinc anys. És, doncs, una exposició d'homenatge comissariada per Jimena Flores, vídua de l'artista i gran coneixedora de la seva obra. Aquesta exposició a l'Espai d'Art Pere Pruna pensem inaugurar-la el 13 de març de 2020.

La segona serà dedicada a **Ramon Rogent**, un pintor molt vinculat a Montserrat, atesa la proximitat del seu domicili i taller de Collbató. Aquesta mostra vol ser una commemoració del centenari del naixement de l'artista i ha estat pro-

posada i afavorida pels seus fills i hereus. El comissari és el nostre company Bernat Puigdollers, especialista en l'art de postguerra, fins ara tan desconegut i bescantat. Si tot va bé, la inaugurarem el 22 de maig de 2020 a la Sala Pere Daura.

El mes de juliol, a l'Espai d'Art Pere Pruna, inaugurarem una exposició dedicada a la pintora **Amèlia Riera** (Barcelona, 1934), comissariada per Pere Pedrals. Artista i curador estan treballant en una instal·lació que, dialogant amb quadres seus, ens introduirà en l'univers íntim, misteriós i inquietant de l'autora.

En el mateix espai Pere Pruna hi estem organitzant, en col·laboració amb la Fundació Mercè Rodoreda, una exposició dedicada a la pintura de **Mercè Rodoreda**. En aquest cas, no ens aproximarem a la seva obra literària sinó que, a través d'una selecció acurada de la comissària, Mercè Ibarz, reivindiquem la seva obra pictòrica, encara força desconeguda però significativa.

Finalment, clourà la programació expositiva anual una gran mostra commemorativa dedicada al pintor **Alexandre de Riquer (1856-1920)**. L'exposició, comissariada per Eliseu Trenc, procura donar una visió àmplia del personatge, però marcant l'accent en la seva producció simbolista i religiosa que el vincula amb el monestir de Montserrat. La inaugurarem al novembre, coincidint amb el centenari de la mort de l'artista.

La senyalització exterior del Museu de Montserrat

Aquesta és una tasca que va quedar pendent de la remodelació de l'entrada i vestíbul del Museu de Montserrat i que farem mans i mànigues per a enllestir i deixar el projecte ben acabat. D'aquesta entrada al museu us en vam parlar a bastament a *El Propileu-24* (pàg. 26-29). La senyalització gràfica de l'exterior sempre ha representat un problema ja que incideix en l'urbanisme general de Montserrat. Cal

conjuminar la discreció per a evitar excessius i cridaners reclams i aportar al públic una informació atractiva del que és i conté el museu. Víctor Oliva va dissenyar un projecte gràfic d'aquesta senyalització que no s'ha realitzat, tot i haver obtingut el vistiplau de les entitats directives de Montserrat. La intervenció més "atrevida" que proposàvem era la col·locació escultòrica del logotip del Museu a un lloc enjardinat i ben visible per al públic quan surt de la basílica. Entre els elements que falten, cal esmentar encara un breu vídeo introductori perquè, un cop franquejada la porta, el visitant es faci una idea dels continguts del MDM.

Estudi i publicació de l'art antic del MDM

El segon macroprojecte que portem entre mans és l'estudi i publicació d'un catàleg raonat de tot l'art antic del Museu de Montserrat, del qual ja us en vam informar en els números 21, 23 i 24 d'*El Propileu*. En aquest punt, només podem dir-vos que els professors a qui hem encarregat les diverses parts d'aquest estudi estan treballant de valent. Diem aquesta notícia perquè sovint el públic especialment interessat ens reclama un catàleg homologable als dels museus de primera línia. Només volem dir-vos que hi estem al cas.

L'anhelada ampliació del MDM

Ens hem queixat diverses vegades que l'espai del museu se'ns queda molt petit, tant l'espai expositiu com la reserva. Vegeu *El Propileu* anterior i d'altres en què expliquem aquest problema. Ara, però, la situació és ja asfixiant. Ens trobem que no podem admetre segons quines donacions per falta d'espai. Amb tot, ens proposem burxar per ampliar el museu i pal·liar aquesta dificultat. El problema no és petit i té un cost considerable, però sigui com sigui hi hem de lluitar.

Sabem que amb motiu del mil·lenari de Montserrat 2025 hi ha un projecte de remodelació de l'edifici de Nostra Senyora, que comprendrà la reubicació d'algunes col·leccions que ara es troben al museu, i això ens deixarà respirar una mica. Però la gran millora serà executar el projecte d'annexió al nostre museu de l'espai subterrani guanyat sota les places, que correspon a les cavallerisses medievals de

Montserrat i als fonaments del claustre gòtic. És un espai de 1.200 metres quadrats amb paret mitgera a l'actual museu. Us en presentem el plànol perquè us en feu una idea.

Aquest espai nou el dedicarem a l'arqueologia (prehistòria, cultures del Pròxim Orient, cultura clàssica i hel·lenística, i també cultures llunyanes com les asiàtiques, precolombines i africanes). Tenim mala consciència perquè ja ha fet vint anys que vam rebre l'esplèndida donació arqueològica de Caja Madrid, procedent de la Banca Jové, i encara la tenim guardada en caixes. És un repte de gran envergadura, ja ho sabem. Però també és una responsabilitat que vam adquirir i que ja és hora que la complim. Us mostrem també una fotografia d'aquest espai.

Aquesta ampliació del Museu de Montserrat, amb l'obertura a les cultures llunyanes, refermarà l'objectiu de fons que té el nostre museu: ser un cant d'admiració a la creativitat humana universal des dels inicis fins a les actuals avantguardes. Creiem que aquesta proposta serà un enriquiment important en el marc de la cultura catalana. El nostre museu continuarà essent un bon aparador de l'art català, especialment dels segles XIX i XX, però també volem que es vegi clarament la dimensió universalista i respectuosa amb les cultures alienes. Volem que tot el que fem estigui amarat de la filosofia humanista que ens mou. Aquests projectes són de gran alçada, i perquè esdevinguin realitat necessiten una ajuda econòmica molt substanciosa que estem buscant.

Nou passi permanent 2020

Com cada any per les dates de Nadal, hem renovat el passi permanent del museu, amb què obsequiem els donants i persones significatives en el món dels museus i de la cultura, amics del Museu de Montserrat. Aquest any hem utilitzat la imatge del quadre de Joaquim Mir *El camí de la cova. Montserrat*.

Finestra oberta

RAMON LLOVET MISEROL (Barcelona, 1917 - 1987)
Els promesos, 1957
Oli sobre tela, 76 x 95 cm
N.R. 202.471. Donació Família Llovet Colom, 2019

A les acaballes de la dècada dels cinquanta la pintura de Ramon Llovet inicia un llarg procés d'introspecció. La seva obra pren un caràcter greu i melancòlic basat en el passat. La memòria i el record infantil juguen des d'aleshores un paper fonamental en la seva obra. Adopta la mirada d'un nen que no comprèn el món que habita, pinta un món trist i gris. D'alguna manera és un cant a la innocència perduda, com si volgués preservar la seva infantesa dins una campana de vidre.

Aquesta escena, dos nuvis a punt de casar-se, hauria de transmetre alegria, però no és així. Malgrat que hi ha flors i colors vius, l'escena traspua una tristesa profunda i terrible. Llovet vivia en els anys foscos de la postguerra l'enyor d'uns temps millors que la guerra s'havia endut per sempre. La vida continuava, però ja res no tornaria a ser el mateix.

Ἰδού – Ecce – Guaita quina peça!

Falsos que no acaben de ser-ho

Josep de C. Laplana
Director del Museu de Montserrat

Tots els museus tenim un racó d'obres d'art considerades falses. Les col·leccions, encara les més prestigioses, no se n'estan d'aquesta xacra. Se sap que la col·lecció que Lluís Plandiura va vendre al Museu d'Art de Catalunya va haver de ser purificada amb un carro ple d'obres antigues considerades falsificacions. També la nostra col·lecció de Josep Sala Ardiz contenia dos o tres falsos que s'hi havien colat. Amb tot, considerem que val la pena de conservar-los, perquè ells també són història.

Hi ha obres que són falsificacions, com la Madonna que passava com de Matteo di Giovanni que hem prestat al Museu d'Art de Girona, però n'hi ha d'altres, que no acaben de ser falsificacions, de les quals vull parlar ara que procedeixen de l'àmbit del mateix pintor. Examinarem dues obres de Martí Alsina que són al nostre museu, procedents de la donació del Dr. Josep Gassó i Vidal (1948). La culpa era de Martí Alsina, que treballava habitualment a dos nivells: un purament comercial i un altre de gran artista, com ell era. Val a dir que Martí Alsina portava una vida dispendiosa i a vegades repetia els quadres a voluntat del client. Tant l'original com la versió posterior són pintures excel·lents que perfectament podrien formar part del catàleg d'obra d'aquest artista.

És conegut que aquest pintor tan excel·lent i mestre de tota una generació de bons pintors tenia set tallers a diversos indrets de Barcelona amb un estol d'ajudants, no sempre de qualitat, que copiaven fins a l'infinit els prototipus creats per l'artista. El mestre acostumava a passar pels tallers els vespres, sovint rascava les paletes amb les restes de pintura i omplia els primers termes dels quadres, retocava alguna cosa i, el més típic d'ell, era donar els últims tocs de llum que els ajudants comentaven irònicament com "les delícies de l'artista". El Dr. Gassó, quan es va casar, va comprar els mobles del saló i del menjador i, juntament amb els mobles, un conjunt de quadres, tots signats per Ramon Martí Alsina. Entre aquests quadres hi havia de tot: un quadre gran que havia estat pintat amb un retrat i reaprofitat posteriorment amb una marina de mar agitada, feta segurament pels deixebles al taller de la Barceloneta, especialitzat en temes mariners. Hi ha alguns Martí Alsina excel·lents però també hi trobem obres del taller signades per Martí Alsina en persona. S'identifiquen de seguida.

Argumentem el que acabem de dir amb alguns exemples, tots ells del dipòsit de reserva del Museu de Montserrat. Comencem, per exemple, per l'obra *Juny*, signada i datada l'any 1878 (N.R.: 200.450., 39,5 x 89 cm) i procedent de la donació Josep Sala Ardiz (1980). Aquesta és una obra del pintor d'òptima qualitat, però gairebé idèntica a una altra obra de la col·lecció Ricard Martí i encara a una altra que es mostrà a l'exposició monogràfica del 1941 (núm. 117 del catàleg) procedent de la col·lecció Ricard Díez, titulat

Les albes, que segurament és una altra versió, també autògrafa, del mateix tema. El que és una evident còpia de taller és el procedent de la col·lecció Gassó i Vidal (N.R.: 200.316., 25 x 56 cm), on segurament no hi ha ni una pinzellada del mestre.

Per contra, el nostre quadre *Terres roges* (N.R.: 200.319., 33,5 x 48,5) procedent de la col·lecció Gassó i Vidal (1948) sembla que és una obra autògrafa i de bona qualitat del mestre, tot i que al Museu Nacional d'Art de Catalunya hi ha una versió d'aquest mateix tema, titulada *Torrent d'Argentona*, amb petites variants.

Acabem la sèrie amb el quadre *Camí de Granollers*, també provinent de la col·lecció Gassó (N.R.: 200.315., 38 x 59 cm). És una reposició del quadre homònim que havia estat propietat de Lluís Plandiura i ara pertany al Museu Nacional d'Art de Catalunya. Amb tot, la versió del dipòsit del MDM té l'interès d'explicar-nos gràficament el treball del taller i l'acabament de l'obra fet pel mestre. Martí Alsina ha pintat personalment tot el celatge, com comentava Raimon Casellas, amb el blau tizianesc i els núvols flonjos i esfilagarsats del millor Martí Alsina. Després hi intervenen els ajudants copiant no solament la composició sinó també la gamma cromàtica a partir de l'original, amb els colors càlids i grogosos, de «color regalèssia». Finalment, el pintor dona el seu vistiplau i els retocs més garbosos de la vegetació i alguns punts de llum.

Com heu pogut veure, la qualificació de fals o falsificació té molts matisos que caldria analitzar obra per obra. Cada quadre és fruit d'una conjuntura laboral o personal de l'artista que no sempre està a l'alçada que voldria l'acadèmic de torn que estudia la seva obra.

Ὑγίαινε – Valete – A reveure!

Doncs sí, senyors! Hem enllestit el número 25 del nostre Propileu i em diuen que hem de celebrar-ho. No sé com! Jo sóc partidari de la pluja fina i del dia a dia. Però reconec que hem fet quelcom d'extraordinari. Quan vaig engegar amb Víctor Oliva aquest desafiament, el desembre de 2007, molta gent arrufava el nas dient "a veure quan duren aquests ànims!". Doncs han durat i confio que tindré corda si no hi ha entrebancs més greus per una altra temporada. Dels meus gens aragonesos l'única herència que m'ha quedat és la tossuderia a preu de roca. La tenacitat, si està acompanyada de la intel·ligència i orientada a fi de bé, és un tresor que demano cada dia, perquè la tasca continua i és engrescadora com sempre.

Albirant el 2020 preveig tres reptes importants en els quals ja hem fet les primeres passes, però que cal conduir tocant les tecles convenients. El primer de tots és l'acabament del vestíbul del Museu amb la gràfica externa i el vídeo introductori. Sospito que això serà bufar i fer ampolles. El que és de més envergadura és la confecció i posterior publicació del catàleg d'art antic del qual ja us hem parlat. I encara és de més transcendència l'ampliació del Museu amb els nous espais de sota les places, restes dels murs medievals del Montserrat antic per encabir-hi la secció d'arqueologia i de cultures llunyanes, un projecte del qual ja us vaig parlar en *El Propileu-15* de l'any 2014.

Feina no ens en falta i d'ànims anem sobrats. Necessitem braços i caps intel·ligents que sintonitzin amb nosaltres i ens ajudin a tirar endavant els projectes per al bé de Montserrat i de la cultura que propugnem de cara al país que s'ha de construir.

Assegurances Catalana Occident assegura obres d'art

Catalana Occident Assegurances
www.catalanaoccidente.com

Una part molt notable del patrimoni artístic de Catalunya ha tingut la cobertura d'Assegurances Catalana Occident. Aquesta entitat asseguradora manté actualment el seu compromís a favor del patrimoni artístic amb més interès i entusiasme que mai.

Garantim a tot risc les obres d'art, no solament en situació estàtica, sinó també en totes les operacions a què són sotmeses per tal de difondre la cultura en exposicions temporals, transport, manipulació i embalatge.

Assegurances Catalana Occident opera a l'Abadia de Montserrat habitualment i també al Museu de Montserrat.

Joaquim Sunyer (1874-1956)
Família, 1944
Oli sobre tela
81,7 x 100 cm
N.R.: 200.544
Donació Josep Sala Ardiz, 1980

ASEDESA S.A.
Correduría de Seguros

2025
FUNDACIÓ ABADIA DE MONTSERRAT, 2025

Edició	Museu de Montserrat
Director	Josep de C. Laplana
Redacció	Josep de C. Laplana, Raül Maigí i Bernat Puigdollers
Secretaria	Sandra Rosas
Disseny gràfic	www.victoroliva.com
Fotografies	Dani Rovira, Eva Manteca, Bill Viola Studio, Pere Grima i Equip tècnic MDM.

Administració	Museu de Montserrat 08199 Abadia de Montserrat Tel. 00 34 938 777 745 Fax 00 34 938 777 736 elpropileu@larsa-montserrat.com

Els articles signats expressen solament l'opinió dels seus autors.

Impressió	Arts Gràfiques Alpres, SL
Dipòsit legal	B-10.021-2008

www.museudemontserrat.com

© Joaquim Sunyer, August Puig, Jaume Plensa, VEGAP, Barcelona, 2019
© Salvador Dalí, Fundació Gala-Salvador Dalí, VEGAP, Barcelona, 2019